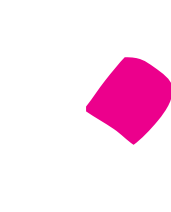

بررسی چالش‌های تجاری و ارزیابی گره‌های اقتصادی بغداد در گفت‌وگو با آل اسحاق رئیس اتاق ایران و عراق

سوغات تلخ همسایه

شرق: محدودیت‌های تازه برای نقل و انتقال ارز عراق، آیندهٔ تجارت ایران را مبهم کرده است. عراق یکی از بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی ایران است و آمریکا حالا با هدف تشدید فشارهای تحریمی، دو کشور را مجبور به اعمال مقررات سخت‌گیرانه علیه ایران کرده است. عراق و باناما دو کشوری هستند که در سال‌های گذشته ایران را برای دوزدن تحریم یاری کرده‌اند. باناما کشتی‌های تجاری و نفتکش‌های ایران را با پرچم خود ثبت کرده و باعث می‌شد حمل‌ونقل دریایی ایران بتواند تحریم را دور یزند و عراق به‌عنوان دومین بازار صادراتی ایران، نقش مهمی در نقل و انتقالات ارزی به کشور بازی می‌کرد.

افزایش فشارهای تحریمی ایران

فشارهای تحریمی بر ایران افزایش داشته و این بار دامنه آن به کشورهای رسیده که ایران را برای دوزدن تحریم‌ها باری می‌کردند. روتنرز به‌تازگی اعلام کرد باناما ثبت کشتی‌های ایران بسا پرچم خود را متوقف کرده و اداره ثبت کشتی باناما، بزرگ‌ترین ثبت کشتی جهان، در چهار سال گذشته حق استفاده از پرچم خود را از ۱۳۶ کشتی مرتبط با شرکت نفت دولتی جمهوری اسلامی ایران پس گرفته است. اداره ثبت کشتی باناما بنا دارد در تابستان پیش‌رو ریاست سازمان بین‌المللی دریانوردی را بر عهده بگیرد؛ سکانداری نهادی از سازمان ملل متحد که مسئولیت ایمنی و امنیت حمل‌ونقل دریایی و مبارزه با فعالیت‌های دریایی ممنوعه را بر عهده دارد.

حالا این تصمیم و البته تجارت گسترده این کشور کوچک با ایالات متحده آمریکا، سبب شده است زیر فشار این کشور، باناما تصمیم بگیرد ثبت کشتی‌ها و نفتکش‌های ایران با پرچم خود را متوقف کند. این ماجرا به همین‌جا ختم نمی‌شود و وال‌استریت ژورنال و فیگارو به نقل از مقام‌های آمریکایی و عراقی گزارش داده‌اند آمریکا با هدف کاهش پول‌شویی و جلوگیری از انتقال غیرقانونی دلار به برخی کشورهای تحت تحریم در خاورمیانه به‌ویژه ایران، محدودیت‌های شدیدتری را برای بانک‌های خصوصی عراق وضع می‌کند.

یک مقام آمریکایی به وال‌استریت ژورنال گفته که هدف از این کنترل سخت‌گیرانه، جلوگیری از انتقال دلار به ایران،

بودجه ۱۴۰۲: ادامه حرکت در مسیر ناکجاآباد!

هاشم اورعی

استاد دانشگاه صنعتی شریف

در برنامه‌ریزی کلان اقتصادی، عموماً افزایش رشد اقتصادی و کاهش تورم در اولویت قرار دارد. در نیم‌قرن اخیر، متوسط رشد اقتصادی سالانه کشور حدود دو درصد بوده است، درحالی‌که این رقم برای کشورهای خاورمیانه و آفریقا ۳/۱درصد است. متوسط نرخ تورم سالانه کشور در این دوره ۱۹/۳ درصد برآورد می‌شود و نشان می‌دهد که اقتصاد کشور همواره از نرخ بالای تورم رنج برده و هیچ وقت نتوانسته‌ایم این بیمباری مهلک اقتصادی را درمان کنیم. گذشته از این، اقتصاد کشور از نظر جغرافیایی نیز سخت نابرابر است، به طوری که یک‌چهارم اقتصاد بدون نفت مربوط به استان تهران و یک‌چهارم دیگر به ترتیب متعلق به

استان‌های اصفهان، بوشهر، خراسان رضوی و خوزستان است.

به‌این‌ترتیب پنج استان کشور نیمی از اقتصاد کشور را به خود اختصاص داده و در طرف دیگر ۱۹ استان، در مجموع ۲۵ درصد از GDP را تولید می‌کنند.

مسئولان کشور همواره کمبود منابع مالی را دلیل اصلی عدم دستیابی به رشد اقتصادی مطرح می‌کنند؛ ولی وقتی ملاحظه می‌کنیم که در دوره تحت بررسی چهارهزارو صد میلیارد دلار در اختیار سیاست‌گذاران قرار گرفته تا اهداف توسعه را محقق کنند، به این نتیجه قطعی می‌رسیم که کمبود سرمایه مادی مشکل کشور نیست و این تنها توجیهی برای سروش‌نهادن بر ضعف‌های بنیادین نظام مدیریت است.

در سال اخیر نرخ تورم از متوسط بلندمدت بسیار بیشتر بوده است، به طوری که براساس آمار رسمی در آبان سال جاری نرخ تورم سالانه مواد غذایی به بیش از ۶۳ درصد رسید و در پنج سال اخیر قیمت مواد غذایی ۱۷/۵ برابر شده است. این یعنی متوسط نرخ تورم ۵۰ درصدی که از جنگ جهانی دوم بی‌سابقه

بوده است. دولت هم برای دخل و خرج خود در بودجه سال آتی نرخ ارز را ۳۰ درصد افزایش داده و به‌این‌ترتیب روند صعودی قیمت مواد خوراکی ادامه خواهد یافت. علاوه‌براین مروری بر سهم برخی ارگان‌ها و نهادها از یک درآمدی کشور و نیز میزان افزایش حقوق و مالیات پیشنهادی این واقعیت را آشکار می‌کند که دولت خواسته یا ناخواسته فشار بیشتری بر مردم وارد می‌کند و نام جراحی اقتصادی بر آن نهاده است.

میلتون فریدمن، اقتصاددان نامدار و برنده جایزه نوبل بر این عقیده بود که اعتیاد اقتصاد به تورم دقیقاً مثل اعتیاد به مواد مخدر است. در اقتصاد چاپ پول همانند مصرف مواد مخدر است و در هر دو حالت اول اثرات خوب آن ظاهر می‌شود و سپس اثرات بد، به‌همین‌دلیل در هر دو حالت زیاده‌روی می‌شود؛ اما در ترک اعتیاد، روند برعکس است، به این معنی که با مصرف‌نکردن مواد مخدر یا خودداری از چاپ پول ابتدا تأثیرات بد و سخت ظاهر می‌شود و دستیابی به اثرات مطلوب آن زمان می‌برد و به همین دلیل است که درمان اعتیاد به تورم دشوار

صادرات ایران به عراق حدود ۳۹ درصد کاهش داشته است. درحال‌حاضر فعالان تجاری می‌گویند با محدودیت‌های تازه، امکان تجارت ایران و عراق دشوارتر می‌شود. یحیی آل‌اسحاق، رئیس اتاق بازرگانی مشترک ایران و عراق، به «شرق» می‌گوید قبل از تصمیم آمریکا برای اعمال فشار بر نقل و انتقالات ارزی عراق، نرخ برابری هر صد دلار آمریکا معادل هزارو ۴۶۰ دینار عراق بود که حالا ارزش هر صد دلار آمریکا معادل هزارو ۶۲۵ دینار عراق شده و واردات کالا را برای این کشور گران کرده است. او ادامه می‌دهد: بانک مرکزی عراق برای واردات کالا به‌تجار عراقی ارز دولتی پرداخت می‌کرد. درواقع وضعیتی مشابه ایران که برای واردات کالاهای اساسی ارز ترجیحی پرداخت می‌شود، اما با این شرایط، بانک‌های عراقی احتمالاً مجبور می‌شوند دیگر برای واردات کالاهای ایرانی ارز ترجیحی پرداخت نکنند و سایر رقبای ایران در بازار عراق مانند ترکیه و چین تقویت می‌شوند.

در همین زمینه علی شریعتی، عضو اتاق بازرگانی نیز به انتخاب گفته است: «آنچه ما از شنیده‌ها دریافته‌ایم، این است که اعلام شده می‌خواهند پول‌های درشتی را که در آنجا نقد می‌شود، شفاف‌سازی کنند و یکی از موارد شفاف‌سازی می‌تواند پول‌هایی باشد که مقصدش ایران است.»

این فعال تجاری بازار عراق تأکید می‌کند: «کسانی که با عراق کار می‌کنند، می‌دانند عراق با اینکه گردش تقریباً ماهی ۱۰ میلیارد دلاری از درآمدهای نفتی خود دارد، اما سیستم بانکی در آنجا حاکم و چندان فعال نیست و بیش از ۹۰ درصد مبادلاتی که بین اشخاص صورت می‌گیرد، از طریق غیربانکی و صرافی انجام می‌شود. از آنجایی که عراق کشوری است که ۹۹ درصد اقتصادش از نفت است، بر اساس بانک‌های آمریکایی، از طریق بانک مرکزی و چند بانک خصوصی در عراق به این کشور پول تزریق می‌کنند». شریعتی به افزایش تورم در عراق اشاره کرده و گفته است علت این موضوع بحث کمبود عرضه دلار است که در روزهای اخیر بیشتر شده است.

شریعتی درباره تبعات قوانین جدید در عراق برای ایران هم گفته است: «قطعا در مورد آمریکا و بحث‌های تحریمی برای ما مشکل‌ساز خواهد شد. آن سه‌پولتی که سال گذشته می‌توانستیم بحث‌های نفتی و کلان را انجام دهیم، با توجه به این اجباری که می‌خواهند برای پول‌های ایران بگذارند، شاید سخت‌باشد. یک اثر دیکرش هم این است که ورودی پول به کشور عراق کم شده، کاهش عرضه و موجی از نارضایتی در مردم عراق به وجود آمده است که برای تاجار ایرانی هم جمع‌آوری پول‌شان دشوار شده است، چراکه دلار معامله کرده‌اند و اگر آل را بخواهند دینارشان را برگردانند، حدود ۱۰ درصد ضرر می‌کنند». رئیس اتاق مشترک ایران و عراق در گفت‌وگو با «شرق» تأکید می‌کند که یک راهکار این موضوع، جایگزینی دلار در مرادوات تجاری ایران و عراق است و اینکه بانک مرکزی ایران موافقت کند به جای تعهدات دلاری، صادرکنندگان بتوانند دینار وارد کنند.

باین‌حال، عراق بیشتر واردکننده کالاهای ایران به شمار می‌آید و کالای چندانی برای عرضه و فروش به ایران ندارد و همین موضوع یک سنگ بزرگ مقابل دلارزدایی از روابط تجاری دو کشور است. آل‌اسحاق با تأیید این مسئله به «شرق» توضیح می‌دهد: اگر بتوان تریبی ایجاد کرد که زوار و مسافران ایرانی عراق به‌جای دلار، دینار دریافت کنند یا اینکه تاجار عراقی کالاهایی برای ایران وارد کنند، شاید بتوان تا حدی این مشکل را حل کرد. هرچند واسطه‌شدن عراق برای دوزدن تحریم‌های ایران بارها از سوزنی مقامات ایرانی مطرح شده و آنها گفته‌اند که عراق می‌تواند در شرایط تحریم مانند امارات نقش واسطه را برای واردات کالا به ایران بازی کند، اما این موضوع هیچ‌گاه عملیاتی نشده است، چراکه ترانزیت کالا از عراق دچار گرفتاری‌های متعددی است و این کشور هرگز در بحث ترانزیت کالا به قدرت امارات نبوده است.

است؛ بنابراین راه ساده‌ای وجود ندارد. کاش سیاست‌گذاران اقتصادی در تدوین بودجه پیشنهادی برای سال آینده به جای ادامه حرکت در مسیر متداول و البته اشتباه، خلاقیت به خرج داده و اقدام به ترک اعتیاد کشور به تورم می‌کردند. این اقدام جسورانه می‌تواند از بخش انرژی آغاز شود. درحال حاضر ارزش انرژی مصرفی کشور در سال حدود ۱۷۰ میلیارد دلار است که مصرف‌کننده به طور متوسط تنها پنج درصد آن را می‌پردازد.

چنانچه کسری واقعی بودجه سال آینده را ۵۰۰ هزار میلیارد تومان در نظر بگیریم، روش معمول برای تأمین آن افزایش نقدینگی است. در اقتصاد چاپ پول همانند مصرف مواد مخدر بود؛ اما چنانچه بخواهیم به سمت ترک اعتیاد برویم، می‌توان با افزودن هزارو ۷۰۰ تومان به قیمت هر لیتر بنزین و گازوئیل و هر مترمکعب گاز این رقم را تأمین کنیم و از سیگنال نامناسب استقراض، چاپ پول و تورم بالا خلاص شویم. با این افزایش قیمت چنانچه فرض کنیم میزان مصرف یک‌سوم کاهش یابد، ضمن تأمین کسری بودجه چنانچه شرایط بین‌المللی اجازه دهد به ۶۰ میلیارد دلار درآمد صادراتی جدید نیز دست خواهیم یافت.

میلتون فریدمن اعتقاد داشت که تورم از سوی دولت ایجاد می‌شود؛ چون فقط دولت قادر است پول چاپ کند. او به‌درستی بر این نکته تأکید می‌کرد که تورم یک بیماری مهلک برای جامعه است و دلیل اصلی آن هزینه‌های بالای دولت است. اگر تورم کنترل نشود، جامعه را نابود خواهد کرد؛ مثل بزیل که قبل از ۱۹۶۴ تورم به سرنگونی دولت منجر شد و شیلی که سیاست‌های اقتصادی اشتباهی نرخ تورم را افزایش داده و در نهایت در سال ۱۹۷۳ میلادی به سرنگونی دولت و جایگزینی آن با دیکتاتوری نظامی ختم شد. متأسفانه در کشور ما رابطه بین اقتصاد و سیاست وارونه است، به طوری که سیاست از اقتصاد تغذیه می‌شود؛ درحالی‌که مسیر صحیح آن است که سیاست راه را برای اقتصاد با کند تا اقتصاد کشور را به اهداف تعیین‌شده برساند. افسوس که پوپولیسم و عوام‌گرایی حاکم بر دولت و ملت اجازه نمی‌دهد که با اصلاح قیمت انرژی، اقتصاد کشور را به مرکز ترک اعتیاد سپرده تا این بلاي خانمان سوز از سر ملت ایران کوتاه شود. راه آسان هم آن است که با خلق نقدینگی به مصرف مواد ادامه داد و در سراسرایی ورشکستگی اقتصادی ادامه می‌دهیم!

بازتاب

سازمان برنامه و بودجه کشور درباره بندهای بودجه‌ای تهاتر نفت توضیح داد

قرائت اشباه از فروش تهاتری نفت

سازمان برنامه و بودجه کشور در پاسخ به گزارش «شرق» با عنوان «نشت نفتی در بودجه» که در تاریخ ۲۸ دی ۱۴۰۱ منتشر شده، پاسخی را ارسال کرده است که در ادامه می‌خوانید: بر اساس لایحه بودجه ۱۴۰۲ اختصاص نفت برای دستگاه‌های اجرایی در بودجه سنواتی قبل هم وجود داشته ونظارت‌های دقیق توسط سازمان‌های نظارتی درخصوص روند اجرای فروش و بازگشت ارز ناشی از آن به‌منظور رفع نگرانی‌های موجود، مورد توجه بوده و گزارش‌های لازم در اختیار نهادهای نظارتی قرار می‌گیرد. فروش تهاتری نفت همان‌گونه که در بند (ی) تبصره (۱) قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده، بدین‌صورت بوده است که به استناد بند مذکور، ۹۰ هزار میلیارد تومان بابت بدهی قطعی دولت به اشخاص حقیقی، حقوقی، تعاونی، بنیاد مستضعفان، ستاد اجرایی فرمان امام(ره) و بخش‌های خصوصی و همچنین طرح‌های عمرانی، دفاعی و هسته‌ای نفت خام و میعانات گازی در اختیار دستگاه اجرایی مربوطه قرار گیرد. این موضوع در بند (ی) تبصره (۱) قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور صرفاً برای طرح‌های امنیتی، دفاعی، پیشرفت و آبادانی و محرومیت‌زدایی اختصاص یافته بود. همچنین بند (ز) تبصره (۱۹) قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور برای اجرای تعهدات قانون بودجه اختصاص نفت را به دستگاه‌های اجرایی مجاز دانسته است. با توجه به موارد یادشده، اختصاص نفت برای دستگاه‌های اجرایی در بودجه سنواتی قبل هم وجود داشته و صرفاً در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲، بند (ی) تبصره (۱) و بند (ز) تبصره (۱۹) قانون بودجه سال ۱۴۰۱ تجمیع شده است. لازم به ذکر است نظارت‌های دقیق توسط سازمان‌های نظارتی درخصوص روند اجرای فروش و بازگشت ارز ناشی از آن به‌منظور رفع نگرانی‌های موجود، شفافیت و جلوگیری از فساد مورد توجه بوده و گزارش‌های لازم در اختیار نهادهای نظارتی قرار می‌گیرد.

ادامه از صفحه اول

خراسانیزه‌شدن امر سیاسی در ایران

منطق خراسانی‌ها همچون ارسطو نیز صوری نبوده و پهنه‌ای دیالکتیکی را شامل می‌شود. عدالت لاد مرکزی گفتمان سیاسی خراسان است که عدم تمرکز در توزیع امکانات و اثنبیا بین خلق‌ها مابازای بیرونی آن است. سیاست حس‌گرای شعرگونه همراه منطقی سرخ و محرک برای هجوم تمدنی نامنظم به شکل جنگی چریک‌وار که زمانکی زمینی‌گونه و مردمگانی آسمان‌گونه را به شکل تلفیقی همراه خود داشته و با تفکرات زندگونه مکتب شیراز چون سعدی و حافظ، فردوسی‌وار و حکیمانه در تضاد است. مرادوات عرفان نودهدگرا و اجتماعی خراسان با تفکرات مناجاتی حوزه تمدنی آذربایگان (آذربایجان) سبب شده تا این گهواره فرهنگی را گونه‌ای سیال بدانیم که در قیام‌های پیاپی توانست بارها ایران را در برابر هجوم‌های متعهد اقوام مدنی و غیرمدنی زنده نگه دارد. چنان‌که در مقابل اسکندر پارت‌ها و در برابر اعراب بزرادان (بومسلم) و در پاسخ به مغولان سرب‌به‌داران که همگی خراسانی بودند، قیام کرده و ایران را بازسازی و نوسازی تاریخی کردند. هرچند خراسان‌شناسان پس‌رتوانمدی ایسن خطه بر ادبیات صحه می‌گذارند، اما قوت این سبک تفکری در نهایت از زبان عبور می‌کند. هجرت‌های خاموش زرتشت از اتابیل (اردبیل) به خراسان و مهاجرت غریبانه شمس به خراسان و خروج مجاهدانه بکتاش‌ولی و مولوی از خراسان به ترکیه و آذربایجان تنها بیرون‌روی یک فرد نبود، بلکه جاشدن جدایی‌خواه نبوده، بلکه سرزمین‌های جدید شامل می‌شد. عرفان سوسپالیستی خراسانی برخلاف رهبانیت زاهدانه دیگر نقاط ایران و عالم امکان راهش را از زبان شعر به سوی شطحیات می‌گشاید. و برعکس فلسفه صدرایی، نافی زهد فردی و مؤید عرفان جامعه‌محور است؛ چراکه رستگاری را امری شخصی نمی‌داند و مسیر الهیات رهایی‌بخش را از متن زندگی اجتماعی توده‌های عبور می‌دهد. از این رهگذر، مکتب تمرکزگرا و لیبرال غربی و مذهب کمون‌وار و آتاریستی شرقی هر دو مقابل جریان سومی به نام خراسان سرر تعظیم فرود می‌آورند. برخلاف تصویری که از سیاسیون خراسان تاکنون به نمایش درآمده، روشنگران اندیشه سرزمین خورشید به سبب همزیستی عناصر سه‌گانه عرفان، آزادی و برابری همواره از تحمل و تساهلی مثال‌زدنی برخوردار بوده‌اند که این مرز و بوم را محل زندگی سلائق مختلف مادی و معنوی ساخته است. البته خراسانیسم امروزین یک هویت جدایی‌خواه نبوده، بلکه جنبشی خردبنیاد در برابر امواج دوگانه تحجر و مدرنیته است. در این زمینه مشهد را می‌توان برخلاف پاریس نخستین شهر منتقد مدرنیته دانست. چنان‌که قیام مسجد گوهرشاد حرکتی عدالت‌خواهانه در برابر سکولاریسم سته‌زوجه و اقتداری برای تعیین اجباری سبک زندگی انسان خراسان‌گونه محسوب می‌شد. انفعال و سکوت تقریبی خراسان در برابر انقلاب مشروطه نیز مثل شاهد مهم دیگری برای اثبات یک ضدجنبش مقابل یک نهضت نسبتاً ماسوس‌زده و غرب‌گرا به‌عنوان آنتی‌تر مکتب تمرکزگرا و هویت‌خواه و‌زبان‌محور تهران است.

بازنویسی تاریخ برای رقابت برسر قدرت

سنت‌ها و جغرافیای سیاسی در این مورد به طرز عجیبی درهم تنیده شده‌اند. آذربایجان ادعای واهی ثبت بازی چوگان را به عنوان میراث فرهنگی خود دارد و استدلال می‌کند که اسب‌های مورد استفاده در این بازی از نژاد قره‌باغ هستند و در این جمهوری پرورش می‌یابند و این بازی همواره در فرهنگ و تاریخ آذربایجان بوده است، در عین حال که آذربایجان بر سر قره‌باغ کوهستانی که در واقع از خانات پارسی سابق است، با ارمنستان اختلاف دارد. آیا در حال حاضر این موضوع محل اختلاف با تهران است؟ در شرایط دشوار کنونی که ایران در صحنه بین‌المللی مواجه شده است، جای تعجب نیست که رقبای عرب از ضعف نسبی برای رقابت بر سر قدرت حتی در میداین ورزشی سوءاستفاده می‌کنند. در عراق مانند دیگر کشورهای نفتی عرب، واکنش‌ها به درخواست ایران برای اصلاح نام جام خلیج فارس تا حد زیادی متفاوت بوده است. برای بسیاری در عراق، نارضایتی ایران بیش از هر چیز از این واقعیت ناشی می‌شود که دولت عراق که مشتاق کاهش نفوذ ایران است از روابط خوب خود با پادشاهی‌های نفتی عرب نیز حمایت می‌کند و از سوی دیگر نقش میانجی میان ایران و عربستان را ایفا می‌کند. با وجود کسست‌های منظم و روناورویی‌های غیرمستقیم، مبارزه آیدنولوزیک بین دو طرف هرگز به جنگ علنی منتهی نشده است.